

Гнетеса. Це єдине місцезростання виду в Україні; гронянка багато роздільна, елізанта (смілоквітка) Завадського, костриця Порціуса, мінуарція гостропелюсткова – дуже рідкісний східнокарпатський ендемічний вид, місцезростання якого відомі з г. Фатія Банулуї та Гнетеса, осот різнолистий – знайдено невелике за площею місцезростання на схилах г. Гнетеса. Це єдине відоме місцезнаходження виду в Українських Карпатах, значна кількість видів орхідних. На території НПП «Верховинський» ростуть три види, занесені до Червоного списку МСОП – чихавка тонколиста, смілоквітка Завадського та борщівник карпатський (*Heracleum carpathicum* Pongcius) (південносхіднокарпатський ендемік).

Національні природні парки Івано-Франківщини, «Верховинський» зокрема, успішно використовуються для пізнавальної рекреації, екскурсійного туризму, а також збирання грибів, ягід, лікарських рослин. Зважаючи на багатство видового складу рослинного і тваринного світу, необхідно здійснювати комплекс заходів по збереженню біорізноманіття регіону та його всебічне дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зінько Ю. А. Природоохоронні геоморфологічні об'єкти у структурі геотуризму Західної України / Ю. А. Зінько, О. С. Шевчук. – С.1-5.
2. Інформаційний портал Туристично-інформаційного центру смт. Верховина [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.verkhovyna.info/ua/>.
3. Кравців В. П. Рекреаційно - туристичні ресурси Прикарпаття і індустрії в Карпатах / В. П. Кравців, П. І. Жук., 1993. – С.57-62..
4. Пілько А. П. Карпатський рекреаційний комплекс: сучасні особливості розвитку, проблеми ефективного використання / А. П. Пілько. – Івано-Франківськ, 1999. – С.20-22.

Михайлюк О.

Науковий керівник – викл. Гулик С.В.

ПРИРОДНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЛАНДШАФТІВ ТЕРЕБОВЛЯНСЬКОГО РАЙОНУ

Мета статті: узагальнити відомості про фізико-географічні умови та ресурси Теробовлянського району, як передумову туристично-рекреаційного використання регіону .

Визначальним для характеристики адміністративного району є його природні особливості та забезпеченість ресурсною базою. Характеристику природних умов складають структурно-геоморфологічне розташування, характер клімату та поверхневих вод, ґрунтовий покрив та біорізноманіття регіону, які в кінцевому результаті складають природо-ресурсну базу.

У структурному відношенні територія Теробовлянського району розміщена в межах Волино-Подільської частини (плити) Східноєвропейської (Руської) платформи. В його геологічній будові беруть участь осадові породи верхнього протерозою, палеозою, мезозою і кайнозою, які залягають на докембрійському кристалічному фундаменті. Породи кристалічного фундаменту розміщені на значній глибині і ніде на поверхню не виходять. Фундамент розчленований рядом регіональних розломів з амплітудою 1,5...2 км, які простягаються переважно у північно-західному та північно-східному напрямках[1].

Територія району лежить на Тернопільському плато. При загальному огляді поверхня району має рівнинний, злегка хвилястий характер. Теробовлянський район входить до орографічного району, територія якого лежить на захід від річки Стрипи.

Клімат, який безпосередньо впливає на формування рельєфу території Теробовлянського району має помірно-континентальний клімат із не спекотним літом, м'якою зимою і достатньою кількістю опадів.

Середньорічна температура тут становить + 7° С. Середня температура січня сягає – 5,5° С, а липня - +16°С. Близько 25% літнього сезону має середньодобову температуру вище + 25 °С. Район знаходиться в зоні значного зволоження. Особливо дощовим є три літні місяці.

Теробовлянщина багата на водні ресурси. Найбільшою річкою є Серет (довжина 218 км, в межах району – 88 км), вона є найдовшою притокою Дністра). Найбільшою лівою притокою Серету є річка Гнізна. Друга за довжиною річка району – Стрипа (60 км в межах району). Окрім річок на території району протікає 27 струмків і потоків загальною протяжністю 211 км. Ріки

Теребовлянського району належать до басейну Дністра. На території Теребовлянського району немає природних озер, проте є багато ставків. Більшість з них розміщені в басейнах *Сепету*, *Стрпиту* і Гнізни [6].

Ґрунтовий покрив Теребовлянського району формувався протягом верхнього плейстоцену та голоцену внаслідок взаємодії речовинних компонентів, які складають ландшафтну оболонку планети. Оскільки Теребовлянщина знаходиться в зоні лісостепу, то найбільш поширеними є чорноземи типові, опідзолені та сірі лісові ґрунти. Поширені також лучно-чорноземні, чорноземно-лучні, лучні та лучно-болотні ґрунти.

Так як Теребовлянщина знаходиться в західній частині лісостепової зони, тому тут поєднуються рослинний і тваринний світ як лісової зони, так і зони степів. Рослинність Теребовлянського району за багатовікову історію сільськогосподарського освоєння території зазнала значних змін. Видовий склад рослинності Теребовлянського району досить різноманітний. Займаючи проміжне положення між Західною і Східною Європою, флора увібрала західноєвропейські та східноєвропейські елементи. Тут представлені степові, неморальні європейські та бореальні види. [2].

За своїм сучасним зоогеографічним положенням територія Теребовлянського району належить до Європейської лісостепової зоогеографічної зони Дніпро-Галицької округи, Волино-Подільського лісостепового зоогеографічного району та Подільсько-Тернопільської степової ділянки (К. А. Татаринів, 1954). Сьогодні на території Теребовлянського району поширено 305 видів хребетних, зокрема по класах: круглоротих і риб – 41; рептилій – 15; птахів – 196; ссавців – 83 (К. А. Татаринів, 1973).

Розміщення Теребовлянського району в межах Східно-Європейської платформи зумовило формування тут корисних копалин осадового походження. Серед них чільне місце посідають нерудні копалини. Вони використовуються як будівельні матеріали та сировина для їхнього виробництва. В основному це родовища вапняків. Застосовується цей камінь у будівництві.

Під земельними ресурсами розуміють землі, які використовуються, або можуть бути використані у різних галузях господарства.

Аналіз структури земельного фонду Теребовлянського району (2016) показує, що понад 85,1% становлять сільськогосподарські землі, головним чином – сільськогосподарські угіддя, якими зайнято 83,0% території району (в тому числі рілля – 72,1%, сіножаті і пасовища – 10,3%, та багаторічні насадження – 0,6%) Сільськогосподарські землі, що використовуються для виробництва рослинної продукції називають сільськогосподарськими угіддями, основними з яких є рілля, сіножаті, пасовища, багаторічні насадження.

земель займають більше 90% усього земельного фонду району.

У структурі сільськогосподарських угідь Теребовлянського району найбільшу частку займають орні землі (80-90%). Частка пасовищ у структурі сільськогосподарських угідь є меншою і становить 10,5%. Частка сіножатей у структурі сільськогосподарських угідь, є ще меншою – від 0,1 до 6,7%. Частка садів та багаторічних насаджень є в середньому однакова, від площі сільськогосподарських угідь, у всіх сільських радах (1-2%) [5].

Частка орних земель в структурі сільськогосподарських угідь становить 86,8%, багаторічних насаджень – 0,7%, сіножатей – 0,8%, пасовищ – 11,7% .

Отже, на території Теребовлянського району у всіх сільських радах домінуючим видом сільськогосподарських угідь є орні землі та пасовища. Сіножаті, сади і багаторічні насадження займають невеликі площі.

Теребовлянський район входить до складу Тернопільського лісового господарства. В межах Теребовлянського району виділяють: Теребовлянське, Микулинецьке та Буданівське лісництва.

Площа лісів району становить 9586 тис.га (8,5% території району). Поширені вони на півночі та півдні району. Лісистість становить 7,5%.

Лісове господарство в економіці району займає значне місце. Основні напрямки його розвитку – це раціональне використання лісових ресурсів із збереженням і підвищенням всіх корисних функцій лісових насаджень, та їх рекреаційне використання.

Теребовлянщина має запаси підземних вод які є базое для санаторно-курортного оздоровлення. Вони складаються з ґрунтових вод і власне підземних вод. Ґрунтові води

залагають на глибині 4-10 м. Запаси підземних вод є в трьох водоносних горизонтах, які знаходяться на глибині 5-16 м, 30-40 м, 60-80 м. Усі води використовуються для господарських потреб промислових, сільськогосподарських підприємств та побутових потреб населення.

Мінеральні води Тербовлянщини об'єднані у дві групи: сірководневі та води з підвищеною мінералізацією і вмістом специфічних мікрокомпонентів. Сірководневі води поширені у північній частині району. Пов'язані вони з неогеновими відкладами. Найкраще сірководневі води вивчені в с. *Конопківка*. Перші відомості про ці води дали вихідні джерела на лівому схилі долини *р. Нішли*.

Води родовища використовуються для санаторію «Медобори», у якому одночасно може лікуватися 350 осіб, а також водогоном подаються у бальнеологічну лікарню в Микулинцях. Друга ділянка сірководневих вод району охоплює територію на схід від Микулинців (села Козівка, Сороцьке, Мшанець). Порівняно з Конопківським родовищем відомості про згадані води цієї території поки що недостатні. Найбільш збагачені сірководнем води у с. Мшанець.

Води підвищеної мінералізації з вмістом специфічних мікроелементів виявлені в с. Гумніська, Великий Говилів та інших.

Надра Тербовлянського району містять значні ресурси мінеральних вод, які поки що вивчені недостатньо [3].

Сприятливі природні умови (помірно-континентальний клімат, рівнинний рельєф, добра обводненість території, родючість ґрунтового покриву) зумовили формування ресурсної бази району, необхідних для розвитку рекреації та туризму. Наявність туристично-рекреаційних ресурсів сприяє розвитку у регіоні різноманітних видів туризму: історичного, релігійного, фестивального, тощо).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Заставецька О.В., Заставецький Б.І., Ткач Д.В. Географія Тернопільської області. – Тернопіль, 1994. – 88 с.
2. Зелінка С.В. Рідкісні рослини Тернопільської області, які занесені до “Червоної книги України” // Основи екології: Навчальні матеріали на допомогу студентам, вчителям екології, любителям природи. Видання друге з змінами і доповненнями / Ред. Черняк В.М. – Тернопіль, 1998. – С. 63-76.
3. Кітура В. Мінерально-сировинна база та надрокористування в Тернопільській області: довідник / В. Кітура, М. Сивий – ДНВП «Геоінформ», ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. – 238с.
4. Мирослава Питуляк, Микола Питуляк. Лісові антропогенні ландшафти Тернопільщини та їх рекреаційне використання // Історія української географії. Частина І: Збірник матеріалів Третьої Міжнародної наукової конференції, присвяченої 130-літньому ювілею академіка Степана Рудницького. - Тернопіль: 2007. - С.91-93.
5. Питуляк М.В. Еколого-економічна оцінка земельно-ресурсного потенціалу Тернопільщини // Наукові записки ТДПУ. Серія геогр. № 1 (7), 2003.– С. 83-87.
6. Сивий М. Я. Природні умови і ресурси Тернопільщини: монографія / М.Я. Сивий, Л.П. Царик. – Тернопіль: ТзОВ «Терно-граф», 2011. – 512 с
7. Тербовлянський район - Електронний ресурс [режим доступу:[http://uk.wikipedia.org/wiki/Тербовлянський район](http://uk.wikipedia.org/wiki/Тербовлянський_район)].
8. Тербовлянський район. Паспорт району - Електронний ресурс [режим доступу: <http://www.oda.te.gov.ua/terbovlyanska/ua/1677.htm>].
9. Тернопільське управління лісового господарства - Електронний ресурс [режим доступу:<http://ternopillis.gov.ua>].

Роман Бас

Науковий керівник – доц. Питуляк М.Р.

ЛІСОВІ ПРИРОДНО-ГОСПОДАРСЬКІ ЛАНДШАФТИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

За Кілінською К. (2007) природно-господарський ландшафт — це історично сформована та спеціально створена територіально стійка, просторово-часова сукупність взаємопов'язаних модифікованих природних і господарських комплексів, що характеризуються здатністю функціонувати в НПС як єдине ціле та виконувати господарські функції.